

Жийрэг улсын ойлголтын хувьсал: “Жийрэг улс 2.0” ба Монгол Улсын туршлага

Нямцэрэнгийн Цогтгэрэл

Шинжээч, доктор (Ph.D), tsogtgerel@iss.gov.mn

Монгол Улс, Улаанбаатар, Үндэсний аюулгүй байдлын зөвлөлийн

Стратеги судалгааны хүрээлэн

Хураангуй

Жийрэг (buffer state) улс хэмээх ойлголт олон улсын харилцаа, геополитикийн судалгаанд шинэ бус боловч түүнийг тайлбарлаж ирсэн уламжлалт хандлага өнөөгийн том гүрнүүдийн өрсөлдөөний мөн чанар, хэлбэрийг бүрэн тайлбарлаж чадахаа больжээ. Сонгодог ойлголтоор жийрэг улс нь өрсөлдөгч хоёр том гүрний хооронд оршиж, тэдгээрийг газар зүйн хувьд тусгаарлах үүрэг гүйцэтгэдэг, хүч чадлын хувьд сул бөгөөд гадаад бодлогын сонголт нь харьцангуй хязгаарлагдмал улс юм.

Энэхүү өгүүлэлээр жийрэг улсыг зөвхөн газар зүйн байршил, хүчний харьцаагаар тодорхойлогдох тогтмол ойлголт бус, харин том гүрнүүдийн харилцаа, хүчний харьцаа, нөлөөллийн хэлбэр болон тухайн улсын чадавхаас шалтгаалан хувьсан өөрчлөгддөг динамик төлөв хэмээн авч үзэн “Жийрэг улс 2.0” хэмээн тодорхойлж, орчин үеийн жийрэг улсын үүргийг зөвхөн цэрэг, аюулгүй байдлын хүрээнд бус, улс төр, эдийн засаг, эрчим хүч, тээвэр, технологи, мэдээлэл зэрэг салбарт харилцан адилгүй хэлбэрээр илэрч болохыг тайлбарлахаар зорилоо.

Түлхүүр үгс: Монгол Улс; геополитик; жижиг улс; олон тулгуурт стратеги; гуравдагч хөрш

Оршил

Аливаа улсын газарзүйн байрлал өөрчлөгдөхгүй ч улс төр, стратеги, гадаад бодлого цаг үеийн нөхцөлөөс хамааран өөрчлөгдөж болно. Нэгэн цагт өрсөлдөгч гүрнүүдийг тусгаарлаж байсан газар нутаг худалдаа, тээвэр, эдийн засгийн харилцааг холбох чухал гарц болж болно. Харин том гүрнүүдийн харилцаа хурцдаж, стратегийн өрсөлдөөн нэмэгдэх үед уг орон зай аюулгүй байдал, нөлөөллийн төлөөх өрсөлдөөний талбар болон хувирдаг. Иймээс жийрэг улсын шинжийг тухайн байрлалын нөхцөл, гүйцэтгэж буй үүргээр нь тодорхойлох шаардлагатай. Жийрэг улсын тухай ойлголт нь газарзүйн байрлал, хүчний харьцаа, жижиг улсын аюулгүй байдлын харилцан хамаарлыг тайлбарладаг. Сонгодог ойлголтоор жижиг улс нь бусад улстай харьцуулахад хүч, чадавх, нөлөөлөх боломж хязгаарлагдмал улс гэж үздэг бол жийрэг улс нь өрсөлдөгч хоёр том гүрний хооронд оршиж, тэдгээрийн

сөргөлдөөнийг сааруулах буюу тусгаарлах үүрэгтэй. Ийм улсын аюулгүй байдал нь хөрш гүрнүүдийн харилцаа, хүчний тэнцвэр, тэдгээрийн харилцан ойлголцол, тохиролцооноос ихээхэн хамаардаг. Хэрэв хүчний тэнцвэр, том гүрнүүдийн харилцан тохиролцоо алдагдсан нөхцөлд жийрэг улс стратегийн өрсөлдөөний шууд талбар болох эрсдэлтэй. Гэвч орчин үеийн том гүрнүүдийн өрсөлдөөн цэрэг, зэвсэг, газар нутгийн хүрээнээс хальж, эдийн засаг, технологи, дэд бүтэц, мэдээллийн орон зайг хамрах болсон. Ийм нөхцөлд том гүрнүүдийн дунд буюу завсрын орон зайд орших жижиг улсын эмзэг байдлыг зөвхөн цэргийн аюул занал зэрэг уламжлалт ойлголтоор бус харин дээрх харилцан уялдаатай хүчин зүйлийг цогцоор нь авч үзэх шаардлагатай болж байна. Нөгөө талаас жийрэг улс гадаад харилцаагаа төрөлжүүлэх, олон улсын байгууллагад түшиглэх, олон улсын эрх зүйн баталгааг бэхжүүлэх, эдийн засгийн хэт хамаарлыг бууруулах бодлогоор нөлөөг тодорхой хэмжээнд сааруулж, өөрийн бодлогын орон зайг нэмэгдүүлэх боломжтой. Иймээс жийрэг улсыг том гүрнүүдийн өрсөлдөөний идэвхгүй объект хэмээн үздэг уламжлалт хандлага өөрчлөгдөх болсон.

Жийрэг улсын сонгодог ойлголт

Жийрэг улсын тухай системчилсэн судалгаанд газарзүйн завсрын байрлал, хүчний харьцаа, том гүрнүүдийн стратегийн өрсөлдөөнийг үндсэн нөхцөл болгон авч үздэг. Жийрэг улсын талаар судалдаг тэргүүлэх судлаачдын нэг Майкл Партем жийрэг системийг газарзүйн байрлал, хүчний хуваарилалт, гадаад бодлогын чиг баримжаа гэсэн үндсэн нөхцөлөөр тодорхойлж, жийрэг улс нь өрсөлдөгч хоёр буюу түүнээс олон хүчирхэг улсын дунд оршихын зэрэгцээ тэдгээртэй харьцуулахад хүч чадлын хувьд сул, гадаад бодлогын сонголт нь ихээхэн хязгаарлагдмал гэж үзсэн. Ийм нөхцөлд төвийг сахих нь жийрэг улсын хувьд хамгийн боломжит бодлогын чиглэл болдог (Partem, 1983) гэж авч үзсэн байна. Харин геостратегийн нэрт онолч Николас Спайкман жийрэг улсын оршин тогтнох боломжийг өөрийнх нь хүч чадлаас илүүтэй хөрш хүчирхэг улсуудын хоорондын стратегийн харилцаатай холбон тайлбарладаг. Жижиг, жийрэг улс нь хоёр хүчирхэг хөршийн хооронд тусгаарлагч орон зай болж, нэг тал түүнийг эзлэх оролдлого хийхэд нөгөө талын эсэргүүцэлтэй тулгарах учраас тодорхой хэмжээний аюулгүй байдлыг хадгалж чаддаг. Иймээс жийрэг улсын тогтвортой байдал нь хөрш гүрнүүдийн хүчний тэнцвэр болон жийрэг орон зайг хадгалах нийтлэг ашиг сонирхлоос ихээхэн хамаардаг. Жийрэг улс нь мөн хүчирхэг улсуудын хооронд орших хамгаалалтын завсрын орон зай (Spykman, 1942) бөгөөд илүү хүчирхэг хөршийн довтолгоог дангаараа тогтоон барих боломжгүй ч түүний давшилтыг саатуулах, нөгөө талд хүчээ төвлөрүүлэх хугацаа олгох, мөргөлдөөнийг өөрийн нутаг дэвсгэрээс тодорхой хэмжээнд зайлуулах стратегийн ач холбогдолтой. Том гүрнүүд жийрэг улсын төвийг сахисан, бие даасан байдлыг харилцан хүлээн зөвшөөрсөн нөхцөлд уг орон зай нь тэдгээрийн шууд тулгаралтыг хязгаарлаж, хүчний тэнцвэрийг хадгалах хэрэгсэл болж чадна. Харин харилцан зөвшөөрөл, хүчний тэнцвэр алдагдах үед жийрэг улсын аюулгүй байдал эмзэг болдог (Partem, 1983). Жийрэг улсуудын эмзэг байдлыг “төрийн мөхөл” (*state*

death)-ийн асуудалтай холбон авч үздэг онолын хандлагад өрсөлдөгч хоёр гүрний дунд орших жийрэг улсын хувьд аль нэг тал нь уг улсыг хяналтдаа авснаар стратегийн давуу байдал олж авах вий гэсэн харилцан болгоомжлол үүсдэг. Хоёр тал жийрэг улсын бүрэн эрхт байдлыг урт хугацаанд хадгалах талаар харилцан баталгаа өгч чаддаггүй учраас эзлэгдэх, тусгаар тогтнолоо алдах эрсдэл бусад улсаас статистикийн хувьд өндөр байдаг (Fazal, 2004) хэмээн авч үздэг.

Жижиг улсын гадаад бодлогыг зөвхөн хүчирхэг гүрнийг сөрөн тэнцвэржүүлэх (*balancing*) эсвэл түүнийг аялдан дагах (*bandwagoning*) гэсэн хоёр сонголтоор тайлбарлах боломжгүй. Жижиг улс тодорхойгүй нөхцөлд аль нэг талыг бүрэн сонгохоос зайлсхийж, өрсөлдөгч гүрнүүдтэй харилцахдаа хамтын ажиллагаа болон эрсдэлийг сааруулах олон тулгуурт стратеги (*hedging*)-ийг хэрэгжүүлэх боломжтой (Kuik, 2008, 2021). Мөн сонгодог онолын хүрээнд өрсөлдөгч хоёр гүрний хувьд ижил стратегийн ач холбогдолтой бус, харин тэдгээрийн аль нэгний аюулгүй байдлын ашиг сонирхолд түлхүү үйлчилдэг завсрын улсыг “хагас жийрэг” (*quasi-buffer*) хэмээн тодорхойлсон байдаг (Turmanidze, 2009). Ийм улс уламжлалт жийрэг улсын адил өрсөлдөгч талуудын хооронд төвийг сахисан байр суурийг баримтлах бус, аль нэг хүчирхэг хөрштэй харилцаагаа гүнзгийрүүлснээр стратегийн өрсөлдөөний идэвхтэй оролцогч болох боломжтой. Энэ утгаараа жийрэг улс нь өөрийн геополитикийн байр суурийг байнга үнэлж, хязгаарлагдмал боловч бие даан сонголт, үйлдэл хийх боломжтой “динамик улс төрийн орон зай” бөгөөд том гүрнүүдийн өрсөлдөөнийг хүлээн авагч бус, харин өөрийн байр суурь, стратегийн ач холбогдлыг үнэлэн бодлогоо өөрчлөх чадвартай *оролцогч* юм. Энэ үндсэн дээр жийрэг улсын стратегийн ач холбогдол, өөрийн бодлогын чадавх нь том гүрнүүдийн харилцаа, хүчний харьцаа, нөлөөллийн түвшин өөрчлөгдөхийн хэрээр хувьсаж байдаг (Chand, 2023). Ийнхүү хоёр том гүрний дунд орших жижиг улсын жийргийн үүрэг бүр мөсөн устаж арилна гэж үгүй бөгөөд цэрэг-стратегийн тодорхой нөхцөл байдлаас шалтгаалж нэг тодорч, нэг бүдгэрч байдаг (С.Баяр, 1995).

Дээрх судалгаанууд нь жийрэг улсыг зөвхөн том гүрнүүдийн дунд хавчигдсан, идэвхгүй улс гэж үздэг уламжлалт ойлголтыг өөрчлөхөд чухал хувь нэмэр оруулсан. Жийрэг улсын байр суурь, ач холбогдол нь том гүрнүүдийн харилцаа, хүчний харьцааг даган өөрчлөгдөхийн зэрэгцээ тухайн улс өөрийн бодлогоор энэ нөхцөлд тодорхой хэмжээнд нөлөөлөх боломжтой. Гэхдээ жийрэг улсын үүрэг цэрэг, улс төрөөс гадна эдийн засаг, эрчим хүч, тээвэр, технологи, мэдээллийн салбарт хэрхэн илэрдэг, эдгээр үүрэг нэг улсын хувьд зэрэгцэн оршиж болох эсэх, цаг хугацааны явцад хэрхэн өөрчлөгддөг асуудал нарийвчлан судлагдаагүй хэвээр байна.

Жийрэг улс 2.0: Шинэчилсэн ойлголт

Жийрэг улсын нөхцөлийг том гүрнүүдийн харилцаа, хүчний харьцаа болон тухайн улсын өөрийн бодлогоос шалтгаалан өөрчлөгдөж байдаг динамик нөхцөл хэмээн үзэх шаардлагатай болж байна. Хоёр том гүрний дунд оршдог улс бүр ижил үүрэг гүйцэтгэхгүй бөгөөд энэ нь тухайн үеийн том гүрнүүдийн харилцаа, хүчний

харьцаа, ашиг сонирхлоос шалтгаалан өөрчлөгдөнө. Тэдгээрийн өрсөлдөөн тухайн улсын аюулгүй байдал, улс төр, эдийн засгийн бодлогод хүчтэй нөлөөлөх үед жийрэг улсын үүрэг илүү тод илэрнэ. Харин харилцаа тогтворжиж, ашиг сонирхол нь нийцэх үед тухайн улс хамтын ажиллагаа, худалдаа, тээврийг холбох орон зай болж болно. Иймээс газарзүйн байрлал өөрчлөгдөхгүй ч жийрэг улсын нөхцөл, ач холбогдол цаг үеэ даган өөрчлөгдөж байдаг. Үүнд үндэслэн жийрэг улсын сонгодог ойлголтыг өнөөгийн нөхцөлтэй холбон “*Жийрэг улс 2.0*” хэмээн томъёолж, энэхүү өгүүлэлд ашиглав. Жийрэг төлөв нь тухайн улсын тодорхой нөхцөлд бий болж, цаг үеэ даган өөрчлөгдөж байдаг “үүрэг” бөгөөд хоёр том гүрний дунд оршдог нь дангаараа тухайн улсыг жийрэг болгохгүй. Харин том гүрнүүдийн ашиг сонирхол тухайн орон зайд давхцаж, тэдгээрийн харилцаа, өрсөлдөөн нь уг улсын улс төр, аюулгүй байдал, эдийн засгийн бодлогод нөлөөлөх үед жийрэг улсын үүрэг илэрнэ. Өөрөөр хэлбэл: Газарзүйн байрлал нь жийрэг болох суурь нөхцөлийг бүрдүүлдэг бол түүний бодит агуулгыг том гүрнүүдийн харилцаа, хүчний харьцаа тодорхойлно.

Хэрэв гадаад хүчнүүдийн ашиг сонирхол тухайн орон зайд бодитоор огтлолцохгүй бол газарзүйн байрлалаар нь тухайн улсыг жийрэг гэж үзэх үндэслэлгүй. Хоёр том гүрний дунд оршдог жижиг, эсвэл далайд гарцгүй улс байж болно. Харин тухайн улс бие даасан бодлого явуулах боломжоо алдаж, нэг гүрний аюулгүй байдлын тогтолцоонд бүрэн орсон бол “*Жийрэг улс 2.0*” гэхээс илүү нэг талын стратегийн түшиц, дагуул, эсвэл сөргөлдөөний урд шугамд орших улс гэж үзэх нь илүү тохиромжтой. Иймээс “*Жийрэг улс 2.0*” гэсэн ойлголтоор газарзүйн ач холбогдлыг үгүйсгэхгүй, харин ч газарзүйн хамаарал өнөө үед өөр хэлбэрээр илэрч байгааг харуулахыг зорилоо. Алсын тусгалтай зэвсэг, сансар, кибер технологийн хөгжил газар нутгийн уламжлалт тусгаарлах үүргийг сулруулж байгаа ч газарзүйн нөлөөг бүрэн арилгахгүй. Харин тээврийн коридор, эрчим хүчний харилцан холболт, дижитал сүлжээ, нийлүүлэлтийн сүлжээ зэрэг шинэ холбоосоор улс орнуудын харилцан хамаарал улам гүнзгийрч байна (Sheldon, 2014; Farrell & Newman, 2019).

Жижиг улсын гадаад бодлогыг тайлбарлахдаа хүчийг тэнцвэржүүлэх, давамгайл талыг дагах, төвийг сахих, хүчирхэг улс болон олон улсын байгууллагын дэмжлэгт түшиглэх зэрэг хандлагыг өргөн хэрэглэдэг. Харин олон тулгуурт стратеги (*hedging*) нь аль нэг талыг бүрэн сонгохгүйгээр хамтын ажиллагааны боломжийг ашиглахын зэрэгцээ болзошгүй эрсдэлээс хамгаалах сонголтоо хадгалахад чиглэдэг. Жижиг улс нэг гүрэнтэй эдийн засаг, улс төрийн хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэхийн зэрэгцээ харилцаа муудах тохиолдолд ашиглах сонголт, боломжоо давхар хадгалдаг. Ийм бодлого нь жижиг улсад нэг талд хэт түшиглэхээс зайлсхийн, гадаад бодлогын сонголтоо хадгалах боломж олгодог. Олон тулгуурт стратегийг аль нэг талыг сонгохоос зайлсхийсэн идэвхгүй байр суурь гэж ойлгох нь учир дутагдалтай. Харин хамтын ажиллагааг үргэлжлүүлэхийн зэрэгцээ болзошгүй эрсдэлийг тооцох, эдийн засгийн боломжийг ашиглахын хамт нэг талын хэт хамаарлаас зайлсхийх бодлого юм. Үүний тулд жижиг улс шаардлагатай үед ашиглах өөр түнш, гарц, боломжийг урьдчилан бүрдүүлэхийг зорьдог.

Монгол Улсын хувьд олон тулгуурт стратеги хэрэгжүүлж ирсэн. Энэ онцлог нь юуны өмнө газарзүйн нөхцөлөөс үүдэлтэй. Далайд гарцгүй, хоёр том гүрний дунд оршдог, гадаад худалдаа, тээвэр, эрчим хүчний хувьд хөршүүдээсээ өндөр хамааралтай. Тиймээс тусгаар тогтнол, гадаад бодлогын бие даасан байдлаа хадгалах урт хугацааны бодлого нь олон тулгуурт стратеги болж байна. Энэ утгаар бид хоёр хөршөөс ижил зай барих, эсвэл хоёр талын харилцааг заавал тэнцүү байлгах хэмээн хязгаарлаж болохгүй. Харин хоёр хөрштэй тогтвортой харилцах газарзүйн бодит шаардлага хэвээр оршихоос гадна аль нэг талаас хэт хамаарах эрсдэлийг бууруулахын тулд гуравдагч хөршүүдтэй харилцаагаа өргөжүүлэх, олон улсын байгууллагад идэвхтэй оролцох, эдийн засгийн харилцаагаа төрөлжүүлэх, дотоодын чадавхаа бэхжүүлэх шаардлагатай. Олон тулгуурт стратегийн зорилго нь хөршүүдээсээ зай барих, хүчээр тэнцвэржүүлэх бус, тэдэнтэй тогтвортой харилцахын зэрэгцээ өөрийн бодлогын сонголтыг хадгалахад оршино. Өөрөөр хэлбэл: бидний хувьд олон тулгуурт стратеги нь сонголтоо алдахгүй байх бодлого юм.

Монгол Улсын геополитикийн жийрэг үүргийн хувьсал

Монголын газарзүйн байрлал XX зууны эхээр Орос, Хятад, Японы ашиг сонирхол огтлолцсон орон зай болж байв. Тусгаар тогтнолоо 1911 онд сэргээн тунхагласан нь юуны өмнө монголчуудын үндэсний эрх чөлөөний тэмцлийн үр дүн байсан боловч түүний гадаад орчин нь тухайн үеийн том гүрнүүдийн Зүүн Азид явуулж байсан бодлогоос салангид байгаагүй. МУИС-ийн Түүхийн судалгааны хүрээлэнгийн судлаач Т.Төмөрхүлэг 1911 оны үндэсний хувьсгалын гадаад орчныг Орос, Хятад болон бусад гүрний бодлоготой холбон авч үзсэн бол судлаач Д.Уламбаяр XX зууны эхэн үеийн Монгол Орос, Хятад, Японы нөлөөний хүрээний бодлогын огтлолцолд байсныг тэмдэглэсэн байдаг (Төмөрхүлэг, 2006; Уламбаяр, 2017). Хаант Оросын хувьд Монгол нь өмнөд чиглэлийн аюулгүй байдлаа хангах, Хятад болон Японы нөлөөг хязгаарлах стратегийн ач холбогдолтой орон зай байв. Харин Хятадын хувьд Монголын асуудал нь төрийн бүрэн эрх, нутаг дэвсгэртэй шууд холбогдож байлаа. Ийм нөхцөлд Монголын тусгаар тогтнолын асуудал нь үндэсний эрх ашиг, том гүрнүүдийн өрсөлдөөн давхацсан асуудал болж хувирсан байна (Төмөрхүлэг, 2007; Уламбаяр, 2017). Энэ нь Монголын тусгаар тогтнолыг баталгаажуулах үйл явц бүс нутгийн хүчний харьцаа, Орос, Хятадын бодлогоос ихээхэн хамаарч байсныг харуулна. Монгол Улс тусгаар тогтнолоо тууштай хамгаалж байсан ч хоёр хөршийн тохиролцоо, зөрчил, гуравдагч гүрнүүдийн оролцооноос ангид асуудлаа дангаар шийдвэрлэх боломж хязгаарлагдмал байв.

Зөвлөлт-Японы өрсөлдөөн хурцадсан 1930-аад оны сүүл үед Монголын газарзүйн байрлал ЗХУ-ын Алс Дорнодын аюулгүй байдалд онцгой ач холбогдолтой болсон. Япон Монголын нутаг дэвсгэрт нөлөөгөө тогтоовол ЗХУ-ын Алс Дорнодын хамгаалалтад стратегийн хүндрэл учрах нөхцөлтэй байсан тул ЗХУ Монголыг Японы тэлэлтийг тогтоон барих стратегийн жийрэг орон зай болгон ашиглах сонирхолтой байв. Тухайн үеийн дипломат баримтад ч Монголыг

Японы тэлэлтийн эсрэг ЗХУ-ын Алс Дорнодыг хамгаалах чухал орон зай гэж үнэлж байжээ. 1939 оны Халхын голын дайн энэ үүргийг бодитоор илэрхийлж, Монголын нутаг дэвсгэр дээр Зөвлөлт-Японы цэрэг-стратегийн ашиг сонирхол шууд мөргөлдсөн үйл явдал болсон. Иймээс Халхын голын дайныг Монгол Улсын жийрэг байдлын цэрэг-стратегийн шинж хамгийн тод илэрсэн түүхэн үеийн нэг гэж үзэх боломжтой. Харин 1945 оны Ялтын хурлаар БНМАУ-ын тухайн үеийн статус-квог хадгалах асуудлыг ЗХУ Японы эсрэг дайнд орох нөхцөлийн нэг болгон авч үзсэнээр Монголын асуудал Монгол-Зөвлөлтийн хоёр талын харилцаанаас давж, дайны дараах Азийн геополитикийн тохирооны нэг хэсэг болсон юм.

Зөвлөлт-Хятадын харилцаа 1960-аад онд хурцадсанаар Монголын цэрэг-стратегийн ач холбогдол, гүйцэтгэх үүрэг өөрчлөгдөв. Монгол, Зөвлөлтийн хооронд 1966 онд байгуулсан *“Найрамдал, хамтын ажиллагаа, харилцан тусалцах тухай гэрээ”* нь хоёр улсын батлан хамгаалах хамтын ажиллагааг өргөжүүлэх эрх зүйн үндэс болж, улмаар Засгийн газар хоорондын 1967 оны хэлэлцээрээр Зөвлөлтийн цэргийг Монголд байршуулан, Монголын нутаг дэвсгэр Зөвлөлт-Хятадын цэрэг-стратегийн сөргөлдөөний нэг хэсэг болсон (Уламбаяр, 2018). Энэ үед Монгол Улс газарзүйн хувьд хоёр гүрний жийрэг хэдий ч бодлогын хувьд төвийг сахисан жийрэг байсангүй. Монгол Улс Зөвлөлтийн аюулгүй байдлын тогтолцоонд багтаж, Хятадын чиглэлд Зөвлөлтийн стратегийн гүнийг нэмэгдүүлэх үүрэг гүйцэтгэж байв. Иймээс энэ үеийн Монголын нөхцөл байдлыг өрсөлдөгч хоёр гүрнийг тусгаарласан сонгодог жийрэг бус нэг талын аюулгүй байдлын тогтолцоонд багтсан стратегийн жийрэг буюу хагас жийрэг байсан гэж үзэх үндэслэлтэй.

Хүйтэн дайн дуусаж, нэг талын аюулгүй байдлын тогтолцоо задарч, Зөвлөлтийн цэрэг Монголоос гарснаар тодорхойгүй шинэ орчин үүсэв. Үүний зэрэгцээ Монгол Улс аюулгүй байдал, гадаад бодлогоо бие даан тодорхойлох боломжтой болсон. Монгол Улс энэ шинэ нөхцөлд хоёр хөрштэй тогтвортой, тэнцвэртэй харилцахын зэрэгцээ гадаад харилцаагаа өргөжүүлэх бодлого баримталж эхлэв. Цэргийн аливаа эвсэлд нэгдэхгүй байх, “гуравдагч хөрш”-ийн харилцааг хөгжүүлэх, олон улсын байгууллагад идэвхтэй оролцох, аюулгүй байдал, батлан хамгаалах хамтын ажиллагааг олон чиглэлээр өргөжүүлэх нь энэ бодлогын үндсэн бүрэлдэхүүн болсон. Энэ утгаараа Монголын газарзүйн жийрэг нөхцөл арилаагүй, харин түүнээс үүдэх эрсдэлийг бие даасан, олон тулгуурт бодлогоор зохицуулахыг зорьсон шинэ үе эхэлсэн гэж үзэж болно. 2010 оны *“Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал”*-д Монгол Улсын тусгаар тогтнол, бүрэн эрхт байдлыг хангах үндсэн арга нь улс төр, дипломатын үйл ажиллагаа байна гэж заасан. Үүний хүрээнд олон тулгуурт гадаад бодлого баримтлах, ОХУ, БНХАУ-тай тэнцвэртэй харилцах, “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогыг хөгжүүлэх, аюулгүй байдал, батлан хамгаалах хамтын ажиллагааг олон чиглэлээр өргөжүүлэхээр тодорхойлсон. 2011 оны *“Гадаад бодлогын үзэл баримтлал”*-аар энэ чиглэлийг улам тодорхой болгон Монгол Улсын гадаад бодлогыг энхийг эрхэмлэсэн, нээлттэй, бие даасан, олон тулгуурт байхаар тодорхойлж, аль нэг

улсаас хэт хамааралтай буюу хараат байдалд орохоос сэрэмжлэх зарчмыг тусгасан. Мөн хоёр хөрштэй бүхэлдээ тэнцвэртэй харилцахын зэрэгцээ Америк, Япон, Европын Холбоо, Энэтхэг, Өмнөд Солонгос, Турк зэрэг улстай “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын хүрээнд харилцаа, хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлэхээр заасан. Эдгээр бодлогын баримт бичигт газарзүйн нөхцөлөөс үүдэх хамаарал, эрсдэлийг олон тулгуурт бодлогоор бууруулах чиглэлийг тодорхойлжээ. Монгол Улс хоёр хөршийн аль нэгийг сөргөлдүүлэх, эсхүл зай барих чиглэл баримтлаагүй бөгөөд хоёр хөрштэйгөө тогтвортой харилцааг хадгалахын зэрэгцээ гадаад бодлого, аюулгүй байдал, эдийн засгийн харилцаагаа тэдгээрээр хязгаарлахгүй байхыг зорьсон. Энэ нь нэг талын аюулгүй байдлын хамаарлаас гарч, бие даасан бодлогын орон зайгаа тэлэхэд чиглэсэн гол өөрчлөлт байв.

Энэ утгаараа “гуравдагч хөрш”-ийн бодлого нь Монголын гадаад бодлогын сонголтыг өргөжүүлэх нэмэлт тулгуур юм. Судлаач Д.Уламбаяр “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогыг *“Монголын газарзүйн онцлог, үндэсний ашиг сонирхлоос үүдэлтэй бөгөөд хоёр хөршийн дунд зохистой тэнцвэр хадгалах, үндэсний аюулгүй байдлыг улс төр, дипломат, эдийн засгийн аргаар хангах урт хугацааны бодлого”* гэж тайлбарласан (Уламбаяр, 2017). “Гуравдагч хөрш”-ийн бодлого нь Монголын гадаад харилцааг хоёр хөршөөр хязгаарлахгүй байх, бусад түнштэй улс төр, эдийн засаг, хөрөнгө оруулалт, технологи, боловсрол, аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааг өргөжүүлэхэд чиглэдэг. Гуравдагч хөршүүдтэй харилцаагаа өргөжүүлэхийн хэрээр гадаад бодлогын сонголт нэмэгдэж, эдийн засаг, технологи, хөрөнгө оруулалтын эх үүсвэр төрөлжин, аль нэг чиглэлээс хэт хамаарах эрсдэлийг бууруулах боломж бүрдэнэ (Лхам, 2016). “Гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын үр дүнг улс төрийн утгаас гадна шинэ зах зээл, хөрөнгө оруулалт, технологи, боловсрол, тээврийн гарц зэрэг бодит боломж нэмэгдэж, аль нэг чиглэлээс хэт хамаарах эрсдэл буурсан үр дүнгээр баяжуулсан тохиолдолд гадаад бодлогын сонголтыг бодитоор нэмэгдүүлнэ.

Монгол Улсын цөмийн зэвсгээс ангид статус нь газарзүйн байрлалаас үүдэх аюулгүй байдлын эрсдэлийг олон улсын улс төр, эрх зүйн орчинд зохицуулах арга хэрэгсэл юм. Монгол Улс 1992 онд нутаг дэвсгэрээ цөмийн зэвсгээс ангид хэмээн зарлаж, 1998 оноос уг асуудлыг НҮБ-ын Ерөнхий Ассамблейн түвшинд тогтмол хэлэлцүүлж, олон улсын дэмжлэгийг баталгаажуулж ирсэн. Улмаар 2012 онд цөмийн зэвсэгтэй таван гүрэн Монголын цөмийн зэвсгээс ангид статусыг хүндэтгэх, түүнийг зөрчих аливаа үйлдэлд оролцохгүй байх тухай хамтарсан улс төрийн мэдэгдэл гаргасан. Ингэснээр Монгол Улс аюулгүй байдлыг олон улсын хэм хэмжээ, улс төрийн дэмжлэгтэй холбож чадсан юм. Иймээс уг статусын гол ач холбогдол нь Монголын аюулгүй байдлын онцгой нөхцөлийг олон улсад хүлээн зөвшөөрүүлж, улс төр, эрх зүйн дэмжлэгтэй холбосонд оршино.

Олон талт дипломат ажиллагаа нь Монголын гадаад бодлогын орон зайг тэлэх өөр нэг чухал тулгуур болж ирлээ. НҮБ, ЕАБХАБ, АСЕАН-ы бүсийн чуулга, Ази-Европын уулзалт зэрэг олон талт хамтын ажиллагаанд оролцох замаар Монгол Улс гадаад харилцааныхаа хүрээг хоёр хөршөөр хязгаарлахгүйгээр өргөжүүлэх

боломжийг нэмэгдүүлж ирсэн. Монгол Улс 2012 онд ЕАБХАБ-ын бүрэн эрхт гишүүн улс болж, АСЕАН-ы бүсийн чуулга болон Ази-Европын уулзалтын хүрээнд бүс нутгийн болон олон улсын аюулгүй байдал, хамтын ажиллагааны асуудлаар тогтмол идэвхтэй ажиллаж ирсэн. Үүний зэрэгцээ Монгол Улс бүс нутгийн аюулгүй байдалд хувь нэмрээ оруулах, тухайлбал: Зүүн хойд Азийн аюулгүй байдлын чиглэлээр яриа хэлэлцээг дэмжин, 2013 оноос “Улаанбаатарын яриа хэлэлцээ” санаачилгыг идэвхтэй хөгжүүлсэн. Энэ нь Монгол Улс бүс нутгийн өрсөлдөөний доргиог талуудын харилцаа, итгэлцлийг дэмжихэд өөрийн хувь нэмрээ оруулах боломжтойг харуулж байна.

НҮБ-ын энхийг сахиулах болон олон улсын энхийг дэмжих ажиллагаанд 2002 оноос оролцож эхэлсэн бөгөөд өдгөө 25 дахь жилдээ энхийг сахиулагч, цэнхэр дуулгатнууд дэлхийн халуун цэгүүдэд үүрэг гүйцэтгэж байна. Энэ хугацаанд Монголын цэргийн алба хаагчид НҮБ-ын болон олон улсын ажиллагаанд тогтмол үүрэг гүйцэтгэж, дэлхийн энх тайван, аюулгүй байдлыг хангах үйлсэд хувь нэмрээ оруулж ирэв. Үүний зэрэгцээ Монгол Улс “Хааны эрэлд” энхийг дэмжих ажиллагааны олон улсын сургуулийг тогтмол зохион байгуулж, ОХУ-тай “Сэлэнгэ”, БНХАУ-тай “Талын түнш” хамтарсан хээрийн сургуулийг явуулан, гуравдагч түнш орнуудтай цэргийн сургалт, хамтын ажиллагаагаа өргөжүүлж байна. Эдгээр үйл ажиллагаа нь Зэвсэгт хүчний бэлтгэл, чадавхыг нэмэгдүүлэх төдийгүй хөрш болон түнш орнуудтай цэргийн итгэлцлийг бэхжүүлэх, харилцан ойлголцлыг нэмэгдүүлэх ач холбогдолтой. Тухайлбал: “Хааны эрэлд” сургуулийг энхийг дэмжих ажиллагаанд оролцох бэлтгэлийг хангахын зэрэгцээ бүс нутгийн цэргийн итгэлцэл, хамтын ажиллагааг бэхжүүлэх зорилготойгоор 20 дахь удаагаа зохион байгуулж энэ чиглэлээрх бүс нутгийн томоохон арга хэмжээний нэг болсон байна. Энэ бүхнийг Монгол Улс дэлхийн хамтын нийгэмлэгийн өмнө хүлээсэн үүргээ биелүүлэхийн зэрэгцээ олон улсын болон бүс нутгийн аюулгүй байдалд хувь нэмрээ оруулах хариуцлагатай оролцогч байх бодлогын илэрхийлэл гэж үзэж болно. Энхийг дэмжих ажиллагаа, хамтарсан сургалт, батлан хамгаалах хамтын ажиллагаа нь Монгол Улсыг бүс нутгийн болон олон улсын аюулгүй байдалд бодит хувь нэмэр оруулдаг оролцогч болгож байна. Энэ утгаараа энхийг дэмжих ажиллагаа, батлан хамгаалах дипломат ажиллагаа нь Монгол Улсын аюулгүй байдлыг улс төр, дипломатын аргаар хангахад дэмжлэг үзүүлэхийн зэрэгцээ гадаад бодлого, аюулгүй байдлын хамтын ажиллагааны хүрээг тэлэх чухал тулгуур болж байна.

Газарзүйн байрлалаас үүдэх хязгаарлалт, эрсдэлийг нэг арга хэрэгслээр бус, харилцан нөхөх хэд хэдэн тулгуурт бодлогоор зохицуулахыг манай улс зорьж иржээ. Хоёр хөрштэй тогтвортой, тэнцвэртэй харилцах нь энэ бодлогын суурь “гуравдагч хөрш”-ийн бодлого нь гадаад харилцаа, эдийн засгийн түншлэлийг төрөлжүүлэх боломжийг, цөмийн зэвсгээс ангид статус нь аюулгүй байдлын онцгой нөхцөлийг олон улсын улс төр, эрх зүйн дэмжлэгтэй холбох, олон талт болон батлан хамгаалах дипломат ажиллагаа нь олон улсын аюулгүй байдлын тогтолцоо, хамтын ажиллагааны хүрээг өргөжүүлж байна.

Том гүрнүүдийн сөргөлдөөний үед тэдгээрийн дунд орших жижиг улсын газарзүйн орон зай тусгаарлах, стратегийн гүн бий болгох үүрэгтэй байдаг бол харилцаа хамтын ажиллагааны чиглэлд шилжих үед мөнхүү орон зай худалдаа, тээвэр, эрчим хүч, дэд бүтцийн урсгалыг холбох ач холбогдолтой болж болно. Өнөөдөр Орос, Хятадын харилцаа, стратегийн хамтын ажиллагаа урд байгаагүй хэмжээнд ойртож, улам өргөжиж байна. Энэ өөрчлөлт Монгол-Орос-Хятадын харилцаанд тодорхой ажиглагдаж байна. Гурван улсын эдийн засгийн коридор, төмөр замын төв коридорыг шинэчлэх төсөл, ОХУ-аас Монголын нутгаар дамжуулан БНХАУ-д байгалийн хий нийлүүлэх хоолойн төсөл болон “Бүс ба зам”, “Талын зам”, Евроазийн эдийн засгийн интеграцийн хүрээн дэх хамтын ажиллагаа болон ЕАЭЗХ-той байгуулсан “Худалдааны түр хэлэлцээр” зэрэг нь зэрэг нь жийрэг улсын газарзүйн байрлал хоёр хөршийг холбох транзит зангилаа болон хувирч болохыг харуулна.

Иймээс Монгол Улсын жийрэг нөхцөлийг зөвхөн хоёр том гүрнийг тусгаарлах уламжлалт үүргээр тайлбарлах нь хангалтгүй болж байна. Харин Орос, Хятадын харилцааны шинж, бүс нутгийн интеграцийн түвшин, Монгол Улсын өөрийн бодлогоос хамааран уг байр суурь стратегийн жийргээс транзит, холбогч улсын төлөв рүү шилжих боломжтой. Энэ нь “*Жийрэг улс 2.0*”-ийн хүрээнд жийрэг байдлыг тогтсон статус бус, гадаад орчны өөрчлөлтөд нийцэн үүрэг, ач холбогдол нь хувьсаж байдаг динамик төлөв гэж үзэх нэг үндэслэл болно. Гэхдээ энэ нөхцөлд бидний газарзүйн байрлалаас үүдэх эмзэг байдал арилах бус харин эдийн засаг, эрчим хүч, тээвэр, дэд бүтцийн хамаарлаар илэрч байна. Тухайлбал: түлш, эрчим хүчний хувьд Оросоос, гадаад худалдаа, экспортын зах зээлийн хувьд Хятадаас өндөр хамааралтай хэвээр байгаа нь газарзүйн нөхцөл эдийн засгийн аюулгүй байдалд шууд нөлөөлсөөр байгааг илтгэнэ. Нөгөө талаар Орос, Хятадын стратегийн харилцаа ойртож байгаа ч Монголтой холбоотой ашиг сонирхол нь бүх салбарт харилцан адилгүй. Монгол Улсын экспортын гол зах зээл, импортын үндсэн маршрут, шатахууны нийлүүлэлт, далайд гарах тээврийн гарц хоёр хөршөөс шууд хамаардаг. Хэвийн нөхцөлд энэ нь харилцан ашигтай эдийн засгийн харилцааны нэг хэсэг боловч улс төрийн маргаан, хил, тээврийн саатал, нийлүүлэлтийн доголдол үүсэх үед үндэсний хэмжээний асуудал болж хувирна. Улс төр, дипломат харилцаа олон чиглэлд өргөжиж, түншийн хүрээ нэмэгдсэн боловч эдийн засгийн бүтэц түүнтэй ижил хэмжээнд төрөлжиж чадаагүй байна. Гадаад бодлого олон тулгууртай болсон ч эдийн засгийн хамаарал цөөн тулгуурт хэвээр байна. Эндээс олон тулгуурт гадаад бодлого болон эдийн засгийн бодит хамаарлын хоорондын зөрүү ажиглагдаж байна.

Энэ ч утгаар Монгол Улс-АНУ-ын Стратегийн түншлэлийн тухай тунхаглал болон Стратегийн гуравдагч хөршийн түншлэлийн хүрээнд эдийн засгийн сөрөн тэсвэрлэх чадавх, эрчим хүч, чухал ашигт малтмал, технологи, ардчилсан институт, аюулгүй байдлыг хамтын ажиллагааны үндсэн чиглэлүүд болгон тусгасан (U.S. Department of State, 2019, 2023). Япон улс, Европын Холбоо, БНЭУ, БНСУ болон бусад түнштэй хөгжүүлж буй харилцаанд ч эдийн засгийн аюулгүй байдал,

нийлүүлэлтийн сүлжээ, дэд бүтэц, технологийн хамтын ажиллагаа улам чухал байр суурь эзлэх болов. Энэ өөрчлөлт нь “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогыг улс төр, дипломат харилцаанаас гадна эдийн засгийн бодит агуулгатай холбох оролдлого гэж үзэж болно. Гэхдээ гуравдагч хөршийн оролцоо шинэ зах зээл, тээврийн нэмэлт гарц, эрчим хүчний шинэ эх үүсвэр, технологийн сонголт бий болгож чадсан тохиолдолд хэт хамаарлыг бууруулж, бодлогын сонголтыг нэмэгдүүлнэ. Иймээс Монголын өнөөгийн жийргийн нөхцөлийг зөвхөн цэрэг-стратегийн уламжлалт ойлголтоор тайлбарлахад хангалтгүй. Геоэдийн засгийн хамаарал ямар түвшинд байгаа, түүнийг төрөлжүүлэх, эрсдэлийг бууруулах бодлогын боломж хэр зэрэг бүрдсэнийг хамтад нь авч үзэх шаардлагатай.

Дүгнэлт

Жийрэг улсын сонгодог ойлголт нь газарзүйн байрлал, том гүрнүүдийн өрсөлдөөн, хүчний харьцаа жижиг улсын аюулгүй байдалд хэрхэн нөлөөлдгийг тайлбарласнаараа ач холбогдолтой хэвээр байна. Гэхдээ олон улсын бодлогод гарсан зарчмын өөрчлөлтүүд, улс хоорондын харилцаанд технологийн салбарын үсрэнгүй хөгжлийн үзүүлж байгаа гүн нөлөөлөл нь жийрэг улсыг зөвхөн өрсөлдөгч гүрнүүдийг тусгаарлах идэвхгүй орон зай, төвийг сахисан бүс, эсвэл сөргөлдөөний эхний хохирогч гэж үзэхээр хязгаарлах боломжгүй болгож байна. Учир нь том гүрнүүдийн өрсөлдөөн цэрэг-стратегийн хүрэнээс хальж, эдийн засаг, эрчим хүч, тээвэр, технологи, мэдээлэл, олон улсын институцийн түвшинд зэрэг өрнөх болсон.

Энэ нөхцөлд “Жийрэг улс 2.0” ойлголтоор жийрэг төлөв нь том гүрнүүдийн харилцаа, хүчний харьцаа, нөлөөллийн хэлбэр, хамаарлын шинжээс гадна тухайн жижиг улсын өөрийнх нь идэвхтэй бодлогоос шалтгаалан байнга өөрчлөгдөж байх стратегийн төлөв байдал гэж үзэж байна. Иймээс хоёр том гүрний дунд орших газарзүйн байрлалаар тухайн улсыг жийрэг гэж тодорхойлох нь учир дутагдалтай болсон. Харин том гүрнүүдийн ашиг сонирхол тухайн улсад хэрхэн огтлолцож, улс төр, аюулгүй байдал, эдийн засгийн бодлогод нь бодитоор нөлөөлж байгааг хамтатган авч үзэх шаардлагатай.

Монгол Улсын түүхэн туршлагаар энэ өөрчлөлтийг тодорхой харж болно. Зөвлөлт-Хятадын сөргөлдөөний үед Монгол Улс Зөвлөлтийн аюулгүй байдлын тогтолцоонд багтаж, стратегийн жийргийн шинжтэй байр суурь эзэлж байсан бол 1990 оноос хойш бие даасан олон тулгуурт гадаад бодлого хэрэгжүүлэх болсон. Хоёр хөрштэй эрх тэгш, тэнцвэртэй харилцахын зэрэгцээ “гуравдагч хөрш”-ийн бодлого, олон талт дипломат ажиллагаа, цөмийн зэвсгээс ангид статус, олон улсын энхийг дэмжих хамтын ажиллагааг хөгжүүлж ирсэн нь тэдгээрийн дунд орших идэвхгүй жийргэвч шинжийг өөрчилж байна.

Эх сурвалжийн жагсаалт

Partem, M. G. (1983). The buffer system in international relations. *Journal of Conflict Resolution*, 27(1), 3–26. <https://doi.org/10.1177/0022002783027001001>

Spykman, N. J. (1942). *Frontiers, security, and international organization*. Geographical

Review, 32(3), 436–447. <https://doi.org/10.2307/210386>

Partem, M. G. (1983). The buffer system in international relations. *Journal of Conflict*

Fazal, T. M. (2004). State death in the international system. *International Organization*, 58(2), 311–344. <https://doi.org/10.1017/S0020818304582048>

Farrell, H., & Newman, A. L. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security*, 44(1), 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351

Kuik, C.-C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia*, 30(2), 159–185. <https://doi.org/10.1355/CS30-2A>

Kuik, C.-C. (2021). Getting hedging right: A small-state perspective. *China International Strategy Review*, 3, 300–315. <https://doi.org/10.1007/s42533-021-00089-5>

Chand, B. (2023). Reframing the buffer state in contemporary international relations: Nepal's relations with India and China. Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781003178538>

Farrell, H., & Newman, A. L. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security*, 44(1), 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351

Turmanidze, T. (2009). Buffer states: Power policies, foreign policies and concepts. Nova Science Publishers.

Sheldon, J. B. (2014). Geopolitics and cyber power: Why geography still matters. *American Foreign Policy Interests*, 36(5), 286–293. <https://doi.org/10.1080/10803920.2014.969174>

Farrell, H., & Newman, A. L. (2019). Weaponized interdependence: How global economic networks shape state coercion. *International Security*, 44(1), 42–79. https://doi.org/10.1162/isec_a_00351

Kuik, C.-C. (2008). The essence of hedging: Malaysia and Singapore's response to a rising China. *Contemporary Southeast Asia*, 30(2), 159–185. <https://doi.org/10.1355/CS30-2A>

Goh, E. (2005). Meeting the China challenge: The U.S. in Southeast Asian regional security strategies (Policy Studies No. 16). East-West Center Washington.

Goh, E. (2007/2008). Great powers and hierarchical order in Southeast Asia: Analyzing regional security strategies. *International Security*, 32(3), 113–157.

Thorhallsson, B., & Steinsson, S. (2019). A theory of shelter. In B. Thorhallsson (Ed.), *Small states and shelter theory: Iceland's external affairs* (pp. 24–58). Routledge. <https://doi.org/10.4324/9780429463167>

Баяр, С. (1995). Бамбай улсын тавилан. Стратеги судлал, 1995/1(8), 16–22

Төмөрхүлэг, Т. (2006). 1911 оны Монголын үндэсний хувьсгалд нөлөөлсөн гадаад хүчин зүйлс. *Historia Mongolarum*, 5, 98–108. <https://journal.num.edu.mn/HistMon/article/view/5342>

Төмөрхүлэг, Т. (2007). Тусгаар тогтнолоо дахин сэргээсэн Монгол улсын талаар

АНУ-ын баримталж байсан байр суурь (1911-1915). *Historia Mongolarum*, 6, 77–84. <https://journal.num.edu.mn/HistMon/article/view/5365>

Уламбаяр, Д. (2017). Геополитикийн орчны өөрчлөлт ба Монгол Улсын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын парадигм. *Олон улсын харилцаа*, 36(501), 92–113. <https://journal.num.edu.mn/jir/article/view/2242>

Уламбаяр, Д. (2018). “Хүйтэн дайны үеийн Зөвлөлт-Хятадын сөргөлдөөн ба Монгол Улс.” *Олон улсын харилцаа*, 37(514), №1. <https://journal.num.edu.mn/jir/article/view/2668>

Баясгалан, С. (2013). Монгол Улс цөмийн зэвсэггүй статустай байхын ач холбогдол. *Олон улсын харилцаа*, 26(394), №1. <https://journal.num.edu.mn/jir/article/view/2734>

Лхам, Ц. (2016). Монгол Улсын гадаад бодлогын “гуравдагч хөрш”-ийн асуудалд. *Proceedings of the Mongolian Academy of Sciences*, 54(2). <https://doi.org/10.5564/pmas.v54i2.649>

“Buffer State 2.0”: Reconceptualizing the Buffer State and Mongolia’s Experience

Tsogtgerel Nyamtseren

Doctor (Ph.D), Research Fellow, tsogtgerel@iss.gov.mn
The Institute for Strategic Studies, National Security Council of Mongolia,
Ulaanbaatar, Mongolia

Abstract

The concept of the buffer state is well established in international relations and geopolitical studies. However, traditional approaches no longer fully explain the changing nature of great-power competition. Classical buffer-state theory generally defines a buffer state as a relatively weak country located between two competing great powers, serving to separate them geographically while possessing limited foreign-policy options. This approach remains useful for explaining how geography and power asymmetry shape the security and foreign policy of small states, but it pays insufficient attention to small-state agency and to the growing importance of economic, energy, transport, technological, and information interdependence.

This article proposes the concept of “Buffer State 2.0”, treating buffer status not as a fixed geopolitical condition but as a dynamic state that changes according to great-power relations, shifts in the balance of power, forms of external influence, and the policy capacity of the small state itself. From this perspective, the buffer function may vary across different domains, including security, politics, economics, energy, transport, technology, and information.

Mongolia provides a useful case for examining this transformation. During the Sino-Soviet confrontation, Mongolia was incorporated into the Soviet security system and performed a one-sided strategic buffer role. Since 1990, however, Mongolia has sought to manage the constraints arising from its geographic position through balanced relations with its two neighbors, the “third neighbor” policy, multilateral diplomacy, its nuclear-weapon-free status, participation in UN

peacekeeping, and expanded defense cooperation. Rather than passively accepting the constraints of geography, Mongolia has increasingly sought to manage them through policy.

The article conceptualizes this approach as a geographically conditioned hedging strategy, one that accepts enduring geographic constraints while seeking to reduce the risks arising from them through diversified partnerships, multilateral engagement, and expanded policy options.

Keywords: *Mongolia; buffer state; geopolitics; small states; hedging strategy; third neighbor policy*

Received: September 5, 2026 | Accepted: September 22, 2026 | Published online: September 30, 2026

© The Author(s) 2026

<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>.